

SUMMER SCHOOL

HISTORY OF THE BOOK

Maandag 19 t/m vrijdag 30 augustus 2019

Programma

De Leerstoelgroep Boekwetenschap en het Allard Pierson – de Collecties van de Universiteit van Amsterdam organiseren deze zomer voor de tiende keer een summerschool over de geschiedenis van het boek.

De summerschool biedt altijd een 'à la carte'-programma. Deelnemers kunnen één onderdeel kiezen, maar ook een programma van twee volle weken, en alles daartussenin. Het aanbod is interessant voor iedereen die belangstelling heeft voor boekgeschiedenis: onderzoekers, studenten, bibliotheek- en museummedewerkers en alle andere liefhebbers van boeken en manuscripten, bibliotheken en antiquariaten, druktechnieken en typografie.

Alle meerdaagse cursussen blijven populair – vanwege de grote belangstelling geeft Johan de Zoete zijn cursus over het herkennen van druktechnieken dit jaar zelfs twee keer. Gloednieuw zijn workshops over sierpapier door Hansje van Halem en Gwendolyn Verbraak, over 'Digital Humanities' door Esther ten Dolle en de workshop waarin je onder deskundige begeleiding je eigen kunstwerk maakt in het AGA LAB.

Bubb Kuyper geeft zijn workshop over het waarderen van boek en prent al voor de tiende keer; August den Hollander is terug met zijn workshop over kaarten in bijbels en Hans Mulder geeft de workshop die vorig jaar helaas niet kon doorgaan. Het succes van vier gastronomische workshops in twee dagen hopen we te evenaren met nieuwe onderwerpen en ook alle andere docenten hebben hun workshop vernieuwd.

Gewoontegetrouw maken docenten en deelnemers tijdens de summerschool druk gebruik van origineel en vaak uniek materiaal uit het Allard Pierson, ter illustratie of om mee te oefenen. Of het nu gaat om handschriften, bijzondere boekbanden, kaarten en atlanten, muziekdrukken, plaatwerken met natuurlijke historie, strips, kinderboeken, kalligrafie of grafische ontwerpen – het komt allemaal op tafel.

Drie onderdelen worden in het Engels gegeven. Alle andere cursussen en workshops zijn in het Nederlands. Dit jaar vinden er zes onderdelen plaats op andere locaties. Deelnemers kunnen voor en tijdens de cursussen en workshops aan de Oude Turfmarkt terecht bij een infobalie en een speciaal voor hen ingerichte coffeecorner.

Inhoud

Contact	1
Programmaoverzicht	2
Prijzen en inschrijving	3
Cursussen	3
Workshops	5
Frederik Mullerlezing	12
Personalia	12

Contact

Allard Pierson | UvA
Oude Turfmarkt 129 (t.o. Rokin)
1012 GC Amsterdam

020-5257300
summerschool-bc@uva.nl

www.bijzonderecollecties.uva.nl

Programmaoverzicht

	ochtend	middag	17.00 uur
ma 19	European Bookbinding Middeleeuwse boek	European Bookbinding Waarde boek en prent	
di 20	European Bookbinding Middeleeuwse boek Herkennen druktechnieken	European Bookbinding Sierpapieren Herkennen druktechnieken	
wo 21	European Bookbinding Middeleeuwse boek Herkennen druktechnieken	European Bookbinding Children's Books Herkennen druktechnieken	
do 22	European Bookbinding Middeleeuwse boek Herkennen druktechnieken	European Bookbinding Ontwerpersarchieven Herkennen druktechnieken Slimmer online zoeken	
vr 23	European Bookbinding Middeleeuwse boek Cosi fan tutte!	European Bookbinding Kwetsbare pronk Digitale boekwetenschap	
ma 26	Herkennen druktechnieken Schoonheid gedrukte boek Adobe InDesign	Herkennen druktechnieken Maak je eigen kunstwerk Adobe InDesign	
di 27	Herkennen druktechnieken Schoonheid gedrukte boek Adobe InDesign	Herkennen druktechnieken Revolutie natuurlijke historie Adobe InDesign	
wo 28	Herkennen druktechnieken Schoonheid gedrukte boek Adobe InDesign Geheim van de keukenmeid	Herkennen druktechnieken Kaarten in bijbels Adobe InDesign Noedels, thee, tofu, sojasaus	
do 29	Schoonheid gedrukte boek Parijse soirée culinaire	De Republiek in kaart Het maken van een kookboek	
vr 30	Schoonheid gedrukte boek Letterschilderen	Cartografie in Amsterdam Drukpersdemonstratie	Frederik Mullerlezing

	Werkgroepenruimte, Oude Turfmarkt 129
	Regentenkamer, Oude Turfmarkt 129
	Computerlokaal, Turfdragsterpad 15-17
	Nina van Leerzaal, Oude Turfmarkt 129
	Boekendepot IWO, Meibergdreef 29
	AGA LAB, in broedplaats BOUW, De Roos van Dekamaweg 7
	Drukpersruimte, Turfdragsterpad 15-17
	Doopsgezinde Singelkerk, Singel 452

Prijzen en inschrijving

Cursussen:

- *Archeologie van het middeleeuwse handgeschreven boek* € 250
- *European Bookbinding, 1450-1820* € 400
- *De wonderbaarlijke schoonheid van het gedrukte boek* € 250
- *Het herkennen van druktechnieken* € 350
- *Ontwerp je eigen boek met Adobe InDesign* € 350

Workshops:

- elke workshop € 50

Frederik Mullerlezing:

- gratis

Schrijf u online in via: www.aanmelder.nl/summerschool-historyofthebook.

Studenten van de Universiteit van Amsterdam krijgen 50% korting op alle cursussen en workshops en melden zich aan via www.aanmelder.nl/summerschool-historyofthebook.

Voor studenten Boekwetenschap van de UvA zijn de cursussen *Archeologie van het middeleeuwse handgeschreven boek* en *De wonderbaarlijke schoonheid van het gedrukte boek* gratis. Studenten Boekwetenschap van de UvA melden zich aan via summerschool-bc@uva.nl.

Medewerkers van de Bibliotheek UvA/HvA melden zich aan via summerschool-bc@uva.nl.

Cursussen

Zes intensieve cursussen voor professionals en liefhebbers. De cursussen hebben verschillende lengtes, maar vinden plaats op opeenvolgende dagen. Eén cursus wordt in het Engels gegeven.

Archeologie van het middeleeuwse met de hand geschreven boek: schrift- en boekgeschiedenis

Deze cursus vormt een inleiding in de geschiedenis, productie en vormgeving van het handgeschreven boek, vooral gedurende de middeleeuwen (500-1500). De eerste verhaallijn betreft een kort overzicht van de ontwikkeling (sinds 1500 voor Christus) die geleid heeft tot het Latijnse alfabet. In aansluiting daarop wordt de verdere ontwikkeling van het westerse boekschrift gevolgd, een en ander steeds gerelateerd aan de cultuurgeschiedenis van het Westen. De tweede verhaallijn gaat over het productieproces van een laatmiddeleeuws handschrift, waarbij aandacht besteed wordt aan schriftdragers, schrijfinstrumenten, lay-out, decoratie, illustratie en het inbinden van tekstdragers in West-Europa. Tevens wordt men vertrouwd gemaakt met de terminologie binnen het vakgebied, waardoor het voor geïnteresseerden mogelijk wordt de vakliteratuur over het middeleeuwse handgeschreven boek te lezen. Natuurlijk wordt uitgelegd waarom gesproken wordt van de 'archeologie' van het boek. Ter verduidelijking worden unieke stukken uit het Allard Pierson getoond.

<i>docent</i>	Jos Biemans
<i>data</i>	maandag 19 t/m vrijdag 23 augustus
<i>tijd</i>	10.00-13.00 uur
<i>locatie</i>	Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

European Bookbinding, 1450–1820

The history of bookbinding is not simply the history of a decorative art, but that of a craft answering a commercial need. This course will follow European bookbinding from the end of the Middle Ages to the beginning of the Industrial Revolution, using the bindings themselves to illustrate the aims and intentions of the binding trade.

A large part of the course will be devoted to the identification of both broad and detailed distinctions within the larger groups of plain commercial bindings and the possibilities of identifying the work of different countries, cities, even workshops without reference to finishing tools. The identification and significance of the different materials used in bookbinding will be examined, as well as the classification of bookbindings by structural type, and how these types developed through the three centuries covered by the course. The development of binding decoration will be touched on, but will not form a major part of the discussion.

During the course, actual examples of bindings are shown and discussed in separate sessions. The students are expected to have a good knowledge of bookbinding terms and a basic knowledge of the history of book production. The purpose of the course is to encourage an awareness of the possibilities latent in the detailed study of bookbindings and is thus aimed at all those handling books bound in this period, but it has particular relevance for all those involved in the repair and conservation of such materials.

lecturer Nicholas Pickwoad
dates Monday 19 through Friday 23 August
time 9:30–12:30 h, 13:30–16:30 h
location Werkgroepenruimte, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Het herkennen van druktechnieken

Deze cursus is bedoeld voor mensen die met historisch beeldmateriaal omgaan – of dat nu boekillustraties of losse prenten, prentbriefkaarten of reproducties zijn – en daarbij willen vaststellen in welke techniek die prent of afbeelding gemaakt is. De cursus bestaat uit zes werkcolleges, waarin vragen worden behandeld als: is dit nu een ets of een gravure, is het gedrukt of getekend, in kleuren gedrukt of ingekleurd, is dit een krijtlitho, stippelgravure, lichtdruk of heliogravure. Speciale aandacht krijgen de talrijke negentiende-eeuwse fotomechanische procedés. Aan de hand van een groot aantal specimina van de behandelde technieken wordt ingegaan op de wijze van vervaardiging en de daaruit voortvloeiende kenmerken. Veel aandacht wordt ook besteed aan een uniforme terminologie.

Met het oog op een optimale begeleiding wordt er gewerkt met een groep van maximaal zeven personen. Voorafgaand aan de cursus krijgen alle deelnemers een uitgebreide syllabus toegestuurd. Elke deelnemer dient in het bezit te zijn van een goede, 8x vergrotende loep (een zogenoemde 'dradenteller'), verkrijgbaar bij elke goede postzegelhandel of opticien. Het bezit van een 30x vergrotende zakmicroscop wordt aanbevolen.

docent Johan de Zoete

data dinsdag 20 t/m donderdag 22 augustus
tijd 10.00–13.00 uur, 14.00–17.00 uur
locatie Computerlokaal, Turfdraagsterpad 15–17

data maandag 26 t/m woensdag 28 augustus
tijd 10.00–13.00 uur, 14.00–17.00 uur
locatie Werkgroepenruimte, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

De wonderbaarlijke schoonheid van het gedrukte boek

In de zestiende eeuw werd het boek volwassen en kreeg het de vorm die het nu nog steeds heeft. Het hoe en waarom wordt in een korte maar intensieve cursus uitgelegd. Gedurende vijf ochtenden maken we een rondreis door de wereld van het boek in de zestiende eeuw. We kijken naar boeken uit Venetië, Rome, Keulen, Bazel, Lyon, Parijs en Antwerpen. We bestuderen vervolgens boeken uit de Gouden Eeuw. Het Hollandse boek bouwde voort op een traditie maar gaf daar een eigen draai aan. Alle aspecten van het boek komen voorbij: de productie, de vormgeving, lettertypen, gebruikssporen en de boekband. De deelnemers leren hoe al die aspecten hun plek krijgen in een wetenschappelijke beschrijving van een boek. Er worden (facultatieve) opdrachten gegeven waarbij deelnemers zelfstandig onderzoek kunnen verrichten bij het Allard Pierson.

Op de laatste dag van deze cursus wordt 's middags een drukpersdemonstratie gehouden die ook toegankelijk is voor andere belangstellenden. Men dient zich hiervoor apart aan te melden.

<i>docent</i>	Paul Dijstelberge
<i>data</i>	maandag 26 t/m vrijdag 30 augustus
<i>tijd</i>	10.00–13.00 uur
<i>locatie</i>	Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Ontwerp je eigen boek met Adobe InDesign

InDesign is vandaag de dag hét programma voor het opmaken van teksten samen met beelden. Het programma is ontwikkeld door de softwareproducent Adobe, ook bekend van Photoshop en Illustrator. Deze beginnerscursus Adobe InDesign is bedoeld voor mensen die het programma willen leren kennen om er zelf mee aan de slag te gaan. Of voor mensen die ontwerpen die gemaakt zijn met InDesign beter willen kunnen beoordelen.

Het softwareprogramma is enorm uitgebreid maar er is een aantal basisvaardigheden aan te wijzen dat je snel een stuk verder kan brengen in jouw kennis van het programma. We behandelen klassikaal alle basisgereedschappen en mogelijkheden van het programma. Hierbij komen ook de grondprincipes voor grafisch ontwerpen aan bod. Daarnaast gaan we individueel aan de slag met opdrachten. In deze opdrachten maken we flyers, folders en een (begin van een) boek.

Deelnemers aan deze cursus nemen hun eigen laptop mee waarop het programma InDesign al is geïnstalleerd.

<i>docent</i>	Eva de Lange
<i>data</i>	maandag 26 t/m woensdag 28 augustus
<i>tijd</i>	10.00–13.00 uur, 14.00–17.00 uur
<i>locatie</i>	Computerlokaal, Turfdraagsterpad 15–17

Workshops

De workshops zijn bedoeld om bijzondere onderwerpen uit de boekgeschiedenis nader te introduceren bij een geïnteresseerd en al enigszins ingevoerd publiek. Of voor boekhistorici die eens een keer buiten hun eigen belangstellingsgebied willen rondsnuffelen. De workshops zijn praktisch van opzet. Twee workshops worden in het Engels gegeven.

De waarde van boek en prent

De workshop probeert inzicht te geven in de aspecten die de waarde bepalen van zeldzame of anderszins bijzondere boeken en prenten. Welke zijn die aspecten (niet alleen positieve maar ook negatieve!) en hoe kom je ten slotte tot een waardering. Een en ander wordt uitgelegd aan de hand van een aantal zestiende- tot en met twintigste-eeuwse boeken, die de cursisten zelfstandig beoordelen, waarna een plenaire bespreking de workshop afrondt. De workshop is bedoeld voor enigszins gevorderden, maar beginners zullen wellicht het meest kunnen leren.

docent Bubb Kuyper
datum maandag 19 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Sierpapieren

Het Allard Pierson bewaart vele mooie sierpapieren vanaf de zeventiende eeuw tot heden. Deze werden gebruikt als omslagen voor kleinere (gelegenheids)uitgaven of als schutbladen in boekbanden. Brokaatpapier, marmerpapier, sitspapier, stijfselverfpapier en andere voorbeelden komen in deze workshop aan bod. Aan de hand van exemplaren uit de eigen collecties hoor je over de geschiedenis en de vervaardiging van sierpapier door de eeuwen heen en leer je de verschillende soorten te onderscheiden. In groepjes van twee worden enkele specimina van sierpapier gedetermineerd. Aan het begin van de workshop vertelt grafisch ontwerper Hansje van Halem over haar sierpapieren, die vaak als schutblad worden gebruikt.

docenten Hansje van Halem en Gwendolyn Verbraak
datum dinsdag 20 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Children's Books: a Story Apart

This workshop explores the evolution during the 1850-1950 period of illustrated children's books. We will question the development of such publications at the end of the nineteenth century and explore to what measure this genre was affected by the developments in book art, by social, economical and technical changes and by the growing practice of comic strips. We will also explore what children's book illustrations have to say about the reception of children's literature and evolving concepts of childhood over the period.

lecturer Emilie Sitzia
date Wednesday 21 August
time 13:30–16:30 h
location Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Ontwerpersarchieven: wat te bewaren en waarom

De workshop biedt een introductie tot de vele bij het Allard Pierson bewaarde archieven op het gebied van grafisch ontwerpen, met materiaal vanaf het einde van de negentiende eeuw tot nu. Het Allard Pierson beheert in Nederland de omvangrijkste collecties op dit gebied. Uit deze rijke verzameling tonen Huygen en Lommen voorbeelden van uiteenlopend handschriftelijk en gedrukt materiaal die ze bespreken met de deelnemers. Waarom worden bepaalde archieven/archiefstukken bewaard, hoe kwam en komt het verzamelbeleid tot stand, en welke overwegingen spelen daarin een rol? De workshop is interessant voor iedere designliefhebber.

docent Frederike Huygen en Mathieu Lommen
datum donderdag 22 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Slimmer online zoeken voor boekhistorici

De website *Delpher* bevat ruim zestig miljoen pagina's uit Nederlandse kranten, tijdschriften en boeken uit collecties van de Nederlandse bibliotheken, wetenschappelijke instellingen en erfgoedinstellingen. Het is een historische goudmijn, vooral als je er geavanceerd in zoekt. In deze workshop laat Ewoud Sanders met allerlei praktische voorbeelden zien hoe je optimaal gebruikmaakt van Delpher. Naast Delpher komen onder andere Google Books en de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) aan bod. En slimmer online zoeken in het algemeen.

docent Ewoud Sanders
datum donderdag 22 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Così fan tutte! Open de oren en ogen voor de liefde

Bijna alle opera's gaan over de liefde. Tenoren en sopranen verklaren elkaar in de meest prachtige aria's en duetten de eeuwige trouw. Elke regisseur zoekt weer naar een nieuwe manier om de ultieme liefde te verbeelden en elke dirigent zoekt naar een manier om de partituur meeslepend te verklanken. Daardoor blijft een eeuwenoud werk zoals Mozarts geliefde opera *Così fan tutte* steeds weer fris. De Nationale Opera plaatst zijn huidige *Così fan tutte* over vier jonge geliefden in de ontregelende setting van een vakantieoord. Het doet denken aan een realitysoap als *Temptation Island!*

Het Allard Pierson heeft een unieke verzameling geluidsopnames, bladmuziek, partituren, maar ook kostuums, programmaboekjes en maquettes van opera-ensceneringen van de afgelopen decennia. Na een rondleiding door de schitterende collecties Toonkunst en Podiumkunsten zal theaterhistorica Floortje Bakkeren, met medewerking van Theo Laceulle, uw oren en ogen openen voor de verbeelding en de verklanking van de *Così*. Wat kunnen de ontwerpen van Wim Vesseur en Hendrik Wijdeveld en de interpretaties van Erna Spoorenberg, Charlotte Margiono en Guus Hoekman ons vertellen over de liefde?

docent Floortje Bakkeren en Theo Laceulle
datum vrijdag 23 augustus
tijd 10.00–13.00 uur
locatie Boekendepot IWO, Meibergdreef 29, Amsterdam (Holendrecht)

Kwetsbare pronk: de geborduurde boekband van 1600 tot 1900

Een band beschermt een boek. Tenminste, dat is de oorspronkelijke functie van de boekband. Maar de mens zou de mens niet zijn als hij niet wilde versieren en imponeren. Bijzondere, dure of gekoesterde boeken krijgen daarom bijzondere en kostbare banden. Hieronder vallen de geborduurde, die ongelooflijk kwetsbaar zijn. Slechts een klein percentage heeft de vorige eeuwen overleefd. Zo zijn er in Nederland niet meer dan twintig uit de zeventiende eeuw bekend, grotendeels bewaard in de Koninklijke Bibliotheek en de Universiteit van Amsterdam. Rond 1800 is er een opleving en uit die tijd stammen de meeste kleine, in serie vervaardigde bandjes, vooral gebruikt voor almanakken. Tijdens deze workshop behandelen we de geschiedenis, iconografie en technieken van de geborduurde boekband. Hierna komen de banden uit de collecties van het Allard Pierson tevoorschijn – een zeldzaam voorrecht! Onder begeleiding gaan wij kijken en analyseren.

docent Marike van Roon
datum vrijdag 23 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Digitale boekwetenschap: tekst, tools & techniek

In deze workshop maakt u kennis met nieuwe digitale tools en technieken om historisch tekstmateriaal te onderzoeken. U leert de beginselen van 'text mining' en visualisatie en ontdekt wat deze technieken kunnen bijdragen aan de analyse van een werk of corpus van teksten: welke patronen, of relaties kunnen worden blootgelegd en welke kanttekeningen geplaatst? Voorkennis is voor deze workshop niet vereist.

docent Esther ten Dolle
datum vrijdag 23 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Computerlokaal, Turfdraagsterpad 15–17

Maak je eigen kunstwerk in hoogdruk met kleur en nieuwe media

Ontwerp en druk je eigen boekillustratie met een linodruk en hoogdruk/lasergesneden plaat in de kunstenaarswerkplaats AGA LAB (voormalig Amsterdams Grafisch Atelier). Een workshop om de mouwen op te stropen en vieze handen te maken; je start met het snijden van je beeld of ontwerp in een linoplaatje. De **docente** van AGA LAB legt je de mogelijkheden van hoogdruk uit en toont vervolgens de ingrediënten die je kunt gebruiken om je eigen beeld samen te stellen. Allereerst het rollen en drukken van de plaat. En vervolgens de toepassing van kleur en het combineren van je beeld met een voorbereide lasergesneden plaat, met beeld uit de collecties van het Allard Pierson. AGA LAB wil je graag de lol van het maken laten ervaren. De combinatie van handwerk en digitaal voorbereid beeld zal je warm verrassen. *De docente spreekt Engels.*

docent Ayesha Ghaoul
datum maandag 26 augustus
tijd 13.15–16.30 uur
locatie AGA LAB, in broedplaats BOUW, De Roos van Dekamaweg 7, Amsterdam

Revoluties in de natuurlijke historie

Tussen 1500 en 1900 veranderde de manier waarop de mens de natuur beschreef en verbeeldde. Uitvindingen, ontdekkingen en nieuwe methoden van onderzoek maakten dat de mens schoksgewijs zijn beeld over de natuur en zijn eigen plaats daarin ging bijstellen. Tijdens deze workshop worden vijf belangrijke natuuronderzoekers bestudeerd: Conrad Gessner (1516–1565), die als eerste na de middeleeuwen alle levende dieren probeerde te beschrijven en te verbeelden; Antoni van Leeuwenhoek (1632–1723), die het met het blote oog niet waarneembare leven probeerde te tonen; Carolus Linnaeus (1707–1778), die een systeem bedacht om al het leven te benoemen en te ordenen; George Cuvier (1769–1832), die met fossielen aantoonde dat er op aarde ooit dieren leefden die niet meer bestaan; en Charles Darwin (1809–1882), wiens theorie van evolutie op basis van natuurlijke selectie het denken over het leven fundamenteel veranderde. Er wordt ingegaan op hun werk, op de tijd en de samenleving waarin zij hun arbeid verrichtten en op de impact die zij hadden. De verhalen worden rijk geïllustreerd met handschriften, gedrukte boeken en afbeeldingen.

docent Hans Mulder
datum dinsdag 27 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Het geheim van de keukenmeid

In het derde kwart van de achttiende eeuw verschijnen diverse kookboeken met 'keukenmeid' in de titel. Ze zijn volmaakt, schrander en wel-ervaren, en dat blijkt ook uit de receptuur. Simpele bereidingen worden afgewisseld met ingewikkelde Franse receptuur. Na een presentatie

over de karakteristieken van deze 'keukenmeidenkookboeken', en hun relatie met handgeschreven kookboeken, hun bronnen en verhouding tot latere publicaties, verkennen we in de workshop de ontwikkeling van een aantal recepten in deze periode.

docent Christianne Muusers
datum woensdag 28 augustus
tijd 9.30-12.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Noedels, thee, tofu en sojasaus. De geschiedenis van de Chinese keuken

Hoewel China hoe langer hoe dichterbij Europa komt te staan is 'de Chinese keuken' nog even ongreepbaar als voorheen, en lijkt de geschiedenis daarvan te ingewikkeld en te ver weg om er een duidelijk beeld van te krijgen. In deze workshop zal Alice de Jong aan de hand van een paar belangrijke bouwstenen van de Chinese gastronomie - noedels, thee, tofu en sojasaus -, én enkele beroemde Chinese kookboeken (waarvan de vroegste geschreven in de zesde eeuw) de grote lijnen van deze complexe en bijzondere keuken proberen te schetsen.

In de workshop bestuderen de deelnemers recepten van beroemde gastronomische werken uit verschillende dynastieën om te ontdekken of er raakvlakken zijn met de moderne Chinese keuken en ons beeld daarvan. Ook is er gelegenheid enkele Chinese ingrediënten en bereidingswijzen te proeven en kunnen deelnemers Chinese kookboeken bekijken, zowel uit de privécollectie van Alice de Jong als van de Collecties van de UvA.

docent Alice de Jong
datum woensdag 28 augustus
tijd 13.30-16.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Kaarten in bijbels uit de Lage Landen

Vanaf de vroege zestiende eeuw vinden we in gedrukte Nederlandse bijbels uit de Lage Landen kaarten. Alhoewel niet in alle bijbels kaarten voorkomen, waren bijbelkaarten uitermate populair. Soms was een bijbeleditie standaard voorzien van een of meer kaarten, soms was het aan de koper zelf om te besluiten of hij bijbelkaarten wilde laten inbinden in zijn exemplaar. Er waren duidelijke verschillen tussen kaarten. Zo konden het thema, de druktechnische kwaliteit, de artistieke uitvoering, de originaliteit, de afwerking en de functionaliteit onderling sterk verschillen. Vaak bestonden er afhankelijkheden met andere kaarten en/of kaartseries uit binnen- of buitenland. In deze workshop werken de deelnemers met uniek en bijzonder kaartmateriaal uit de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw. Na een inleidende presentatie maken de deelnemers aan de hand van verschillende opdrachten vooral zelf studie van belangrijke aspecten van de bijbelcartografie in de Lage Landen.

docent August den Hollander
datum woensdag 28 augustus
tijd 13.30-16.30 uur
locatie Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Een Parijse soirée culinaire met Pablo Picasso en Gertrude Stein én het kookboek van Alice B. Toklas

IJsbrand van Dijk en Diana Kostman geven een inleiding in het bruisende culturele en culinaire Parijs van de vroeg twintigste eeuw waar de Amerikaanse schrijfster en verzamelaar Gertrude Stein de ongekroonde koningin van de avantgardistische kringen was. Ernest Hemingway, Scott Fitzgerald en Henri Matisse behoorden tot haar vriendenkring en waren regelmatig te gast op haar beroemde soirées. De belangrijkste gast was, zonder twijfel, Pablo Picasso die mede door de steun van Gertrude en haar broer Leo zou uitgroeien tot de beroemdste kunstenaar van de eeuw. Tijdens de soirées zwaaide Gertrudes levenspartner Alice B. Toklas de scepter in de keuken en betoverde de gasten met haar onvolprezen Frans-Amerikaanse kookkunst. Circa 300

recepten werden verzameld en in 1954 gepubliceerd in *The Alice B. Toklas Cookbook*. Een verrassend kookboek dat niet alleen bekendheid geniet door de niet alledaagse recepten, maar ook vanwege de smakelijke anekdotes over de artistieke diners en de vele opmerkelijke belevenissen met Gertrude.

Na de pauze zal de cursisten gevraagd worden een kort culinair-literair verhaal te schrijven over zijn of haar eigen belevenissen met het thema dineren. Ter inspiratie zullen voorafgaand aan de workshop enkele hoofdstukken uit het kookboek van Alice maar ook andere bekende literaire kookboekschrijvers, onder wie Elisabeth David, digitaal worden verstuurd.

docent IJsbrand van Dijk en Diana Kostman
datum donderdag 29 augustus
tijd 9.30–12.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Het maken van een kookboek

In deze workshop komen alle facetten van het maken van een kookboek aan bod. Van de juiste manier om recepten op te schrijven tot en met het verkopen van het boek aan de klant. Het lijkt momenteel wel of iedereen met een eigen kookboek op de markt komt. Yvon Jaspers, Paul de Leeuw en Shaun Kluivert, schrijven die hun eigen kookboeken wel? Maar als je nu echt een plan hebt om een kookboek te maken hoe gaat dat dan in z'n werk? Hoe zorg je dat een uitgeverij je boek wil uitgeven of kan je het beter zelf uitgeven. Waar moet je op letten? Hoe schrijf je een recept goed op? Is er geld te verdienen met het uitgeven van een kookboek? In deze workshop worden al deze vragen beantwoord. Waarom recepten opgeschreven worden en waarom er zoveel kookboeken worden uitgegeven. We gaan zelf recepten opschrijven en behandelen de meest gemaakte fouten daarbij. Doel van de workshop is om een antwoord te krijgen op de vraag: zal ik zelf een kookboek gaan maken?!

docent Jonah Freud
datum donderdag 29 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

De achttiende-eeuwse Republiek in woord, beeld en kaart

Halverwege de achttiende eeuw bracht de Amsterdamse uitgever Isaak Tirion de 23-delige boekenreeks *Tegenwoordige Staat der Verenigde Nederlanden* op de markt, de meest omvangrijke historisch-topografische beschrijving van de Republiek van dat moment. Tirion vulde de rijk geïllustreerde *Tegenwoordige Staat* al snel aan met de negendelige boekenreeks *Het Verheerlijkt Nederland*, die nog eens honderden extra afbeeldingen bevat. In deze workshop gaan we nader in op de totstandkoming en opbouw van dit megalomane tweeledige uitgaveproject en plaatsen we het in zijn historische context. Met de beide originele boekenreeksen op tafel trachten we vervolgens samen met de deelnemers grip te krijgen op de manier(en) waarop de uitgever, auteurs, prenten- en kaartenmakers de achttiende-eeuwse Republiek letterlijk en figuurlijk in beeld brachten.

docent Everhard Korthals Altes en Bram Vannieuwenhuyze
datum donderdag 29 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Zelf strips maken

Hoewel de strip in steeds meer kranten de laatste jaren een kwijnend bestaan is gaan leiden, was het decennia lang een van de best gelezen rubrieken in de dagbladen. Avonturenstrip of actualiteitenstrip, vrijwel alle kranten hadden hun eigen strips die een vaste schare lezers en liefhebbers kenden: van Bommel tot Vader & Zoon, van Kapitein Rob tot Eric de Noorman, van

Suske & Wiske tot Professor Pi, van Snippers tot Single. In deze workshop gaan we de uitdaging aan om de krantenstrip nieuw leven in te blazen. U leert hoe u een scenario schrijft en dat scenario vervolgens uitwerkt tot een strip onder de bezielende leiding van Stripmaker des Vaderlands Margreet de Heer en strippenkenner Jos van Waterschoot.

docenten Margreet de Heer en Jos van Waterschoot
datum donderdag 29 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Werkgroepenruimte, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Letterschilderen – signpainten – reclameschilderen Van basis penseelstreek tot letter

Signpainten, of reclame-, letterschilderen is een ambacht dat vroeger veelvuldig gebruikt werd voor het maken van bewegwijzering, informatieborden, naamborden en reclames in de openbare ruimte. Dergelijke schilderijen werden met de hand vervaardigd en de letters werden vaak ook met de hand ontworpen. Verschillende technieken zijn onderdeel van dit ambacht, zoals: vergulden, schilderen, krijtborden, illustratie en overig decoratief werk. In deze workshop gaan we aan de slag met gouache/plakkaatverf, inkt, potlood, papier en liniaal en maken we blokletters en kalligrafische vormen vanuit een breed penseel.

docent Amsterdam Signpainters
datum vrijdag 30 augustus
tijd 10.00–13.00 uur
locatie Nina van Leerzaal, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

Cartografie in Amsterdam – een levendige kennismaking

In de zeventiende eeuw was Amsterdam het cartografische brandpunt van de wereld. De globes, kaarten en atlassen die toen in de 'wydberoemde koopstat' werden gemaakt spreken nog altijd tot de verbeelding, door hun decoratie, kleurgebruik, omvang en details. Conservator Reinder Storm gaat in op de achtergronden van deze uitzonderlijke periode van boek- en kaartproductie. Aansluitend volgt een historisch-cartografisch geïnspireerde wandeling naar het Koninklijk Paleis Amsterdam, waar de tentoonstelling 'Het Universum van Amsterdam. Schatten uit de Gouden Eeuw van de cartografie' kan worden bezocht. Daar zijn tientallen prachtige kaarten en atlassen te zien uit het Allard Pierson; in de context van het indrukwekkende paleis brengen die een unieke geschiedenis op onweerstaanbare wijze tot leven. Zie ook www.paleisamsterdam.nl/universum/.

docent Reinder Storm
datum vrijdag 30 augustus
tijd 13.30–16.30 uur
locatie Regentenkamer, Allard Pierson, Oude Turfmarkt 129

De drukpers – machine voor de geest

In deze workshop worden aan de hand van een houten drukpers technische aspecten van de boekdrukkunst uiteengezet en in de praktijk gedemonstreerd. De in een ruimte in de Universiteit van Amsterdam opgestelde pers vertegenwoordigt een reconstructie van een machine zoals die in de Gouden Eeuw voor het drukken van boeken gebruikt is. Ook de studenten gaan zelf de pers bedienen. Het belang van deze kennis voor het begrip van het boek en van de daarin gedrukte tekst wordt met voorbeelden aangetoond.

Deze workshop complementeert de cursus over het gedrukte boek, maar is gratis toegankelijk voor alle belangstellenden, mits van tevoren aangemeld.

docent Frans Janssen
datum vrijdag 30 augustus
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Drukpersruimte, Turfdraagsterpad 15–17

Frederik Mullerlezing door Lidewijde Paris

De summerschool wordt afgesloten op vrijdag 30 augustus met de elfde Frederik Mullerlezing. Spreker is Lidewijde Paris. Na de lezing is er een borrel in het Museumcafé aan de Oude Turfmarkt 129.

datum vrijdag 30 augustus
tijd 17.00–18.00 uur
locatie Doopsgezinde Singelkerk, Singel 452
toegang gratis

Personalia

Amsterdam Signpainters is een internationaal netwerk van letterschilders, restaurateurs en andere ambachtslieden die elkaar onderwijzen op het gebied van het handmatig aanbrengen van reclame-uitingen in de openbare ruimte. Het collectief voert zijn ambacht dagelijks uit voor winkeliers en pandeigenaren, op muren, winkelruiten, voertuigen, etc. De Signpainters proberen altijd de wensen van de klant uit te werken tot een mooi ontwerp, of het bestaande ontwerp op een zo mooi mogelijke manier aan te brengen. Naast het commerciële werk is er een stichting opgezet om deze vorm van ambacht niet uit het straatbeeld te laten verdwijnen en het vak door te geven. De Signpainters laten mensen kennismaken met dit vak door middel van beurzen, presentaties en workshops.

Drs. **Floortje Bakkeren** (1972) studeerde Theaterwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, met als specialisatie Theatergeschiedenis, en werkte bij het Theater Instituut Nederland. Zij is docente dramaturgie en geschiedenis bij verschillende theatervakopleidingen, geeft inleidingen en toneelkijkcursussen. Zij heeft een vaste column in het vakblad *Theatermaker* waarin ze de huidige ontwikkelingen in het theater van een historische context voorziet.

Prof. em. dr. **Jos A.A.M. Biemans** (1951) was van 1986 tot 2017 docent Boekwetenschap en Handschriftenkunde aan de Universiteit van Amsterdam en werd in 2004 benoemd tot bijzonder hoogleraar in de Wetenschap van het Handschrift. Momenteel werkt hij aan de voltooiing van een boek over de vroegste geschiedenis van de Amsterdamse universiteitsbibliotheek.

Drs. **IJsbrand van Dijk** (1971) studeerde Kunstgeschiedenis en Boekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is als bibliotheekmedewerker werkzaam bij de informatiebalie van de Bibliotheek en het Allard Pierson van de Universiteit van Amsterdam.

Dr. **Paul Dijstelberge** (1956) was na zijn studie Nederlandse taal- en letterkunde veertien jaar werkzaam als restaurantkok. Naderhand werkte hij bij het Allard Pierson als bibliograaf en tegenwoordig is hij er conservator. Hij promoveerde in 2007 op een onderzoek naar sierhoofdletters in oude Nederlandse boeken. Hij is docent boekgeschiedenis en publiceert over literair-historische en boekwetenschappelijke onderwerpen.

Dr. **Esther ten Dolle** (1977) werkt als Informatiespecialist Engelse en Nederlandse Taal en Cultuur bij de Universiteitsbibliotheek Amsterdam. Binnen de UBA coördineert zij de dienstverlening (in oprichting) voor Digital Humanities. Ook maakt zij deel uit van de landelijke UKB-werkgroep Digital Humanities (www.ukb.nl/werkgroep-digital-humanities).

Jonah Freud (1962) is al meer dan veertig jaar betrokken bij De Kookboekhandel in Amsterdam waarvan ze nu dertig jaar de eigenaresse is. Ze heeft meer dan vijftien kookboeken op haar naam staan waaronder ook de bestseller *De Banketbakker*. Ze geeft zowel fysiek als online cursussen in het maken van je eigen kookboek en werkt voor verschillende kookboeken uitgeverijen die zij adviseert en begeleidt in het maken van kookboeken.

Ayesha Ghaoul, MA (1994) is beeldend kunstenaar die haar werk combineert met hedendaagse toepassing van oude druktechnieken. Vorig jaar studeerde ze af aan de Gerrit Rietveld Academie waar ze vier jaar intensief werkte met lithografie, ets en hoogdruk. De laatste drie jaar begeleidt ze studenten op de grafische werkplaats in de academie en sinds dit jaar bij AGA LAB (www.ayeshaghaoul.com).

AGA LAB is een maak- en onderzoeksplek voor kunstenaars en ontwerpers die willen experimenteren met grafische technieken in de breedste zin. Dit jaar viert AGA LAB haar zestigste verjaardag, welke bekroond wordt met een expositie in samenwerking met het Allard Pierson dit najaar (www.agalab.nl ; <https://vimeo.com/288693493>).

Hansje van Halem (1978) begon na haar afstuderen aan de Gerrit Rietveld Academie in 2003 haar eigen studio in Amsterdam. Ze ontwerpt boeken, sierpapieren, postzegels en vooral affiches, gebruikmakend van verschillende (digitale) technieken. Haar letters en patronen worden gekenmerkt door geometrische, bijna psychedelische vormen. Naast grafische toepassingen maakt ze ontwerpen voor de openbare ruimte. Bekend is onder meer haar huisstijl voor het Lowlands Festival. Haar werk bevindt zich in verschillende musea, zoals het Stedelijk Museum Amsterdam en het Museum für Gestaltung Zürich.

Margreet de Heer (1972) is de Stripmaker des Vaderlands, de ambassadeur van de Nederlandse stripmakers. Zij tekent zelf voornamelijk educatieve strips in haar '... in Beeld'-reeks met daarin boeken over onder andere wetenschap, filosofie, religie en liefde. Deze reeks is ook grotendeels in het Engels vertaald. Als Stripmaker des Vaderlands volgt zij de actualiteit en publiceert daarover. Ook stelde zij een *graphic novels*-gids voor het onderwijs samen.

Prof. dr. **August den Hollander** (1963) is hoogleraar Religieus Erfgoed in de Lage Landen, met bijzondere aandacht voor het Waalse erfgoed. Hij is als adviseur betrokken bij verschillende erfgoedbeherende instellingen in Nederland. Zijn specialisatie is de geschiedenis van het religieuze boek, met name van de bijbel in de Lage Landen. Over dit onderwerp verschenen veel publicaties van zijn hand. Op dit moment werkt hij onder meer met enkele vrijwilligers aan een bibliografische studie over kaarten in bijbels.

Dr. **Frederike Huygen** (1956) studeerde kunstgeschiedenis en was in 1982–1996 conservator industriële vormgeving bij Museum Boijmans Van Beuningen. Ze werkt als freelance auteur en onderzoeker en is voorzitter van de Stichting Designgeschiedenis Nederland. In 2013 promoveerde zij op een proefschrift over Jurriaan Schrofer en in 2015 verscheen de monografie *Wim Crouwel Modernist*. Momenteel is ze Fellow van het Wim Crouwel Instituut, dat verbonden is aan het Allard Pierson van de UvA. Voor de Bijzondere Collecties schreef ze de publicatie *Modernism: in print*.

Prof. dr. **Frans A. Janssen** (1939) is emeritus hoogleraar Boek- en Bibliotheekgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Hij houdt zich bezig met de geschiedenis van de typografische technieken, van de typografische vormgeving en van het boekenverzamelen, onderwerpen waarover hij enkele boeken en een groot aantal artikelen publiceerde, onder meer *Zetten en drukken inde achttiende eeuw* (1982), *Technique and design in the history of printing* (2004) en *Goud en koper in de boekenwereld* (2008). Een door hem geleide werkgroep bouwde een reconstructie van een houten drukpers uit de zeventiende eeuw, die in 1980 gereedkwam en nu in de Universiteit van Amsterdam staat opgesteld.

Drs. **Alice de Jong** (1961) studeerde sinologie aan de Universiteit van Leiden en heeft als expertisegebied de Chinese culinaire geschiedenis. Naast werkzaamheden als tolk was De Jong verbonden als digitaal expert en vakreferent aan academische bibliotheken (Vredespaleis, UB Leiden). De Jongs website *Tokowijzer* maakte Chinese ingrediënten populair onder een

Nederlands publiek en deelname aan het onderzoeksproject 'Shared Taste' (Universiteit Leiden) intensiverde haar kennis over de Chinese keuken en de wisselwerking tussen Azië en Europa. Recentelijk haalde De Jong het diploma voor 'Chinese pastry chef categorie 1 (handgetrokken noedels)' in Lanzhou.

Dr. **Everhard Korthals Altes** (1971) studeerde kunstgeschiedenis en promoveerde in 2003 op een proefschrift over de internationale verspreiding van de Hollandse schilderkunst in de eerste helft van de achttiende eeuw. Sinds 2005 is hij werkzaam als universitair docent kunstgeschiedenis aan de Faculteit Bouwkunde van de TU Delft.

Drs. **Diana Kostman** (1978) studeerde kunstgeschiedenis en algemene cultuurwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. In 2006 richtte zij *Artemis Omnibus* op, een bureau gespecialiseerd in kunsthistorische cursussen, lezingen en rondleidingen. Hiernaast schrijft zij teksten in opdracht van kunstenaars en musea en is zij lid van diverse kunstcommissies. Sinds 2016 organiseren Diana en IJsbrand van Dijk het project *Artelicious* waarin diverse kunstenaars in relatie tot de kookkunst worden besproken tijdens lezingen en proeverijen.

Drs. **Bubb Kuypers** (1946) studeerde Nederlandse taal- en letterkunde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en was daarna een aantal jaren leraar in het middelbaar onderwijs. In 1979 vestigde hij zich te Haarlem als antiquaar en in 1986 richtte hij in dezelfde stad een nationaal en internationaal opererend veilinghuis in boeken, manuscripten en grafiek op. Hij was lange tijd secretaris, later voorzitter van de Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren. Hoewel met pensioen is hij nog actief als taxateur.

Theo Laceulle (1946) was voor zijn pensionering werkzaam in het speciaal onderwijs en is een groot operaliefhebber. Hij bezoekt al sinds 1960 operavoorstellingen in binnen- en buitenland en is een kenner van het opera-repertoire en van (Nederlandse) zangers. Sinds 2012 werkt hij als gastmedewerker van het Allard Pierson bij de afdeling uitvoerende kunsten (Toonkunstcollectie).

Eva de Lange is opgeleid als grafisch ontwerper aan de kunstacademie ArtEZ. Zij is inmiddels 20 jaar werkzaam als ontwerper. Sinds 14 jaar heeft zij samen met haar partner een eigen communicatiebureau, Stratford Design. Ze ontwikkelen (reclame)campagnes en ontwerpen on- en offline uitingen voor opdrachtgevers in de (semi)publieke sector zoals de Gemeente Amsterdam.

Drs. **Mathieu Lommen** (1958) is conservator grafische vormgeving bij het Allard Pierson. Hij publiceert en stelt ook tentoonstellingen samen over grafische vormgeving, met name letter- en boekontwerp.

Drs. **Hans Mulder** (1961) is conservator van de Artis Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Hij doceert en publiceert over boekgeschiedenis en de geschiedenis van de natuurlijke historie. Mulder studeerde geschiedenis aan de Universiteit Utrecht, waar hij tot 2011 werkte als conservator gedrukte werken en docent geschiedenis van het gedrukte boek. Daarnaast was hij onder meer voorzitter van de Nederlandse Boekhistorische Vereniging en van Blue Shield Nederland. Samen met Marieke van Delft voerde hij de eindredactie van de in 2016 verschenen facsimile van Merians *Metamorphosis insectorum Surinamensium 1705*.

Drs. **Christianne Muusers** (1959) is neerlandica en culinair historica. In 2016 publiceerde zij *Het verleden op je bord*, een boek met recepten uit de culinaire collectie van de Koninklijke Bibliotheek. Samen met Marleen Willebrands werkt zij aan de editie van het *Excellente kookboek* van Carolus Battus, en komend najaar verschijnt *De kookkunst van de keukenmeid*, met recepten uit de boeken die in de workshop aan de orde komen. Op coquinaria.nl publiceert zij sinds 2002 historische recepten, en ze geeft regelmatig presentaties over culinair-historische onderwerpen.

Prof. **Nicholas Pickwood** (1949) has a doctorate from Oxford University in English Literature. He trained in bookbinding and book conservation with Roger Powell, and ran his own workshop from 1977 to 1989. He has been Adviser on book conservation to the National Trust of Great

Britain since 1978, and was editor of the *Paper Conservator*. He taught book conservation at Columbia University Library School in New York and was Chief Conservator in the Harvard University Library. He is now project leader of the St Catherine's Monastery Library Project and director of the Ligatus Research Centre. He gave the 2008 Panizzi Lectures at the British Library, was awarded the 2009 Plowden Medal for Conservation and is a Fellow of the IIC and of the Society of Antiquaries and a Council Member of the Bibliographical Society of Great Britain.

Dr. **Marika van Roon** (1963) is hoofdconservator van het Allard Pierson. Zij heeft aan de UvA diverse functies gehad, alle op het gebied van universitair erfgoed en universiteitsgeschiedenis. In 2010 promoveerde zij aan de Universiteit Leiden op onderzoek naar paramenten en borduurateliers in Nederland tussen 1830 en 1965. De bijbehorende uitgave won in 2012 de Mr. J.W. Frederiksprijs voor de beste publicatie op het gebied van de kunsthistorie. Vanaf 2012 is zij actief op Wikipedia, vooral op het gebied van textielgeschiedenis. Sinds 2015 is zij algemeen bestuurslid van Wikimedia Nederland.

Dr. **Ewoud Sanders** (1958) is historicus en journalist. Hij is vaste medewerker van onder meer *NRC Handelsblad* (waar hij een wekelijkse taalrubriek heeft) en het tijdschrift *E-Data*. Hij heeft ruim dertig boeken op zijn naam staan, onder andere over de herkomst van woorden en uitdrukkingen, boekgeschiedenis, massadigitalisering en over slimmer zoeken op internet. In 2017 promoveerde hij op de dissertatie *Levi's eerste kerstfeest: jeugdverhalen over jodenbeking (1792–2015)*.

Prof. **Emilie Sitzia** (1978) is an art and literature historian specializing in the relationship between word and image and the impact of art on audiences. Since 2017 she holds the special chair Illustration at UvA (Fiep Westendorp Foundation). She was educated in France, Germany and Finland. She publishes regularly on the topic of illustration as for example in her book *Art in Literature, Literature in Art in 19th Century France* (2012).

Drs. **Reinder Storm** (1962) begon zijn loopbaan in 1978 in een antiquariaat in Tilburg. Hij studeerde in Amsterdam en Leiden en was meer dan twintig jaar als collectiespecialist werkzaam bij de nationale bibliotheek van Nederland. Hij is verbonden aan het Allard Pierson als conservator cartografie, geografie en reizen. De blogs waartoe zijn werkzaamheden hem inspireren zijn te vinden op www.blogs-uva-erfgoed.nl/author/reinderstorm/.

Prof. dr. **Bram Vannieuwenhuyze** (1980) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Gent en verdedigde er in 2008 het proefschrift *Brussel, de ontwikkeling van een middeleeuwse stedelijke ruimte*. Sinds 1 september 2015 is hij aangesteld als bijzonder hoogleraar Historische Cartografie aan de Universiteit van Amsterdam. Daarnaast werkt hij als zelfstandig onderzoeker en gids voor Caldenberga.

Drs. **Gwendolyn Verbraak** (1976) studeerde Nederlandse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Ze werkte mee aan de bijbelbibliografie *Biblia Sacra* en de *Short Title Catalogue Netherlands* (STCN) en was elf jaar catalograaf van de oude en bijzondere werken bij de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek. Sinds augustus 2017 is ze assistent-conservator oude drukken bij het Allard Pierson.

Drs. **Jos van Waterschoot** (1965) is conservator boekhistorische collecties en stripcollecties bij het Allard Pierson. Hij studeerde Nederlands en boekgeschiedenis, was twintig jaar lang conservator van het Multatuli Museum te Amsterdam en vijf jaar lang conservator populaire cultuur bij het Allard Pierson. Hij publiceerde over Multatuli, boekgeschiedenis en stripgeschiedenis. Hij is recensent en medewerker van het stripinformatie-magazine *StripNieuws* en tevens recensent voor stripblad *Eppo*.

Johan de Zoete (1950) heeft jarenlange ervaring als grafisch kunstenaar en reconstrueerde negentiende-eeuwse technieken als de heliogravure en de Woodburytypie. Hij geldt als specialist op het gebied van de reproductietechniek en publiceerde uitgebreid op dit terrein. Van 1996 tot zijn pensionering in 2016 was hij conservator van Museum Enschedé in Haarlem. Momenteel werkt hij aan een overzichtswerk over de ontwikkelingen op grafisch-industrieel terrein in de negentiende eeuw.